

“Υστερόγραφο στην ασημαντότητα” (Κορνήλιος Καστοριάδης) – Του συνάδελφου Άρη Μπουτουρέλη

Ο συνάδελφος Άρης Μπουτουρέλης, εκ Λαρίσης ορμώμενος, έντονα πολιτικοποιημένος από νεαρή ηλικία, με πολυετή και συνεπή πορεία στην τράπεζα που μάλιστα τυγχάνει ευρείας αναγνώρισης και αποδοχής από τους συναδέλφους της Θεσσαλίας, συνεχίζει να έχει έντονους κοινωνικοπολιτικούς προβληματισμούς, τους οποίους συχνά μοιράζεται με τον πρόεδρο του συλλόγου μας, συνάδελφο Σαράντο Φιλιππόπουλο. Μέσα από τις συζητήσεις τους, προήλθε και το ενδιαφέρον για το έργο του Κορνήλιου Καστοριάδη και με αφορμή αυτές τις... ζυμώσεις, ο συνάδελφος μας απέστειλε ένα εξόχως ενδιαφέρον κείμενο που αποτελεί την αποτύπωση της συζήτησης του μεγάλου Έλληνα φιλόσοφου με τον δημοσιογράφο Ντανιέλ Μερμέ.

Ο Κορνήλιος Καστοριάδης υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους στοχαστές του 20ού αιώνα. Οικονομολόγος, ψυχαναλυτής, καθηγητής και βεβαίως φιλόσοφος, σημάδεψε με τη σκέψη και τα κείμενά του τους επαναστατικούς κύκλους της εποχής μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η πολιτική του θεώρηση για την “Αυτονομία” κυριαρχεί και ωριμάζει μέσα στο πέρασμα των χρόνων για να εκφραστεί ολοκληρωμένη στο πρωτοποριακό του έργο “Η Φαντασιακή Θέσμιση της Κοινωνίας”, ενώ ασχολείται εκτεταμένα με το φαινόμενο της αρχαιοελληνικής δημοκρατίας, που κατά τον ίδιο, δεν πρέπει να αποτελέσει πρότυπο, αλλά έμπνευση για μία σύγχρονη δημοκρατία.

Ο Καστοριάδης άσκησε έντονη κριτική στις σύγχρονες, εκφυλισμένες, λεγόμενες αντιπροσωπευτικές ψευδο-δημοκρατίες (όπως τις χαρακτηρίζει), σημειώνοντας ότι η πολιτική, με τον τρόπο που ασκείται, έχει καταστεί πλέον μηδαμινή και αυτή η απώλεια της σημασίας της αλληλοεπηρεάζεται με την “ασημαντότητα” στις τέχνες, τη φιλοσοφία και τη λογοτεχνία.

Η σαφής υποχώρηση της πολιτικής δραστηριότητας και των ιδεολογιών, η χαμένη έννοια του πραγματικού "πολίτη" και η σαρωτική επιθυμία για το "απεριόριστο" που οδηγούν στην οκνηρία και την αποχή, απασχολούν επίσης τη σκέψη του.

Για τον Καστοριάδη, ελευθερία είναι η αυτοπεριοριζόμενη δράση και για όλους εσάς που δεν είστε εξοικειωμένοι με τη σκέψη του πιο σημαντικού, ίσως, σύγχρονου Έλληνα φιλόσοφου, είναι μία ευκαιρία να κάνετε μία εισαγωγή στο έργο του μέσα από το κάτωθι κείμενο που είναι χαρακτηριστικό των στοχασμών του.

“

Απ' όλα τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου κόσμου – κρίσεις, αντιφάσεις, αντιθέσεις, τομές -, εκείνο που με εντυπωσιάζει περισσότερο είναι η ασημαντότητα.

Ας πάρουμε τη διαμάχη ανάμεσα στη Δεξιά και την Αριστερά. Στις ημέρες μας έχει χάσει το νόημα της. Όχι επειδή δεν υπάρχει υλικό, για να τροφοδοτηθεί μια πολιτική διαμάχη, και μάλιστα μια πολύ σοβαρή διαμάχη. Αλλά επειδή τόσο η

Δεξιά όσο και η Αριστερά, λίγο έως πολύ, λένε τα ίδια πράγματα.

Στη Γαλλία το 1983 οι Σοσιαλιστές ακολούθησαν κάποια πολιτική. Μετά, ήρθε η Δεξιά με τον Μπαλαντύρ και ακολούθησε την ίδια πολιτική. Μετά, ξαναήρθαν οι Σοσιαλιστές με τον Μπερεγκοβουά και συνέχισαν την ίδια πολιτική. Μετά, ξανά η Δεξιά με τον Μπαλαντύρ και ξανά η ίδια πολιτική. Μετά, ο Σιράκ κέρδισε τις εκλογές λέγοντας «εγώ θα κάνω κάτι άλλο» και, τελικά, έκανε κι αυτός τα ίδια.

Οι πολιτικοί είναι ανίσχυροι. Αυτό είναι βέβαιο. Το μόνο που μπορούν να κάνουν είναι να «πηγαίνουν με το ρεύμα», δηλαδή να εφαρμόζουν μια υπερφιλελεύθερη πολιτική, η οποία είναι της μόδας. Κατά τη γνώμη μου, δεν πρόκειται για πολιτικούς αλλά για μικροπολιτικούς που επιδίδονται σε ψηφοθηρία με οποιοδήποτε μέσον, με το marketing, κ.λπ. Ουσιαστικά, αυτοί οι άνθρωποι δεν έχουν κανένα πρόγραμμα. Στόχος τους είναι: είτε η παραμονή τους στην εξουσία, είτε η επιστροφή τους σ' αυτήν. Και για να τον πετύχουν, είναι ικανοί για όλα. Ο Μπιλ Κλίντον, για παράδειγμα,

στήριξε τη προεκλογική του εκστρατεία αποκλειστικά και μόνον στις μετρήσεις· το επιτελείο του, σε κάθε περίπτωση, θεωρούσε ότι η επικρατούσα γνώμη μιας μέτρησης ταυτίζεται με την κοινή γνώμη...

Οπωσδήποτε, υπάρχει ενδογενής σχέση ανάμεσα στη μηδαμινή πολιτική αυτού του είδους – ουσιαστικά, πρόκειται για το μη γίγνεσθαι της πολιτικής – και στην ασημαντότητα που χαρακτηρίζει τους άλλους τομείς· την ασημαντότητα στις τέχνες, στη φιλοσοφία, στη λογοτεχνία. Είναι το πνεύμα του καιρού μας. Όλα συνεργούν προς αυτήν την κατεύθυνση, προς τα ίδια αποτελέσματα. Όλα οδηγούν στην ασημαντότητα.

Περίεργο επάγγελμα η πολιτική, ακόμη κι αυτή εδώ η μηδαμινή πολιτική. Γιατί; Διότι προϋποθέτει δυο ικανότητες που δεν συνδυάζονται μεταξύ τους.

Η πρώτη ικανότητα είναι η κατάκτηση της εξουσίας (μπορεί να έχει κάνει τις καλύτερες ιδέες, αλλά αυτό δεν χρησιμεύει, εάν δεν έχει κατακτήσει την εξουσία). Η δεύτερη είναι, μετά την κατάκτηση της εξουσίας, να την αξιοποιήσει κανείς, δηλαδή να κυβερνήσει. Τίποτα όμως δεν εγγυάται ότι κάποιος που είναι ικανός να κυβερνήσει, είναι επίσης ικανός να ανεβεί στην εξουσία. Στο παρελθόν, στις απόλυτες μοναρχίες, η άνοδος στην εξουσία προϋπέθετε να κολακεύει κανείς τον βασιλιά ή να είναι ευνοούμενος της Μαντάμ Πομπαντούρ. Σήμερα, στις ψευδό-δημοκρατίες μας, η άνοδος στην εξουσία προϋποθέτει να κολακεύει κανείς την κοινή γνώμη ή να έχει τηλεοπτική φωτογένεια.

Χρησιμοποίησα τον όρο «ψευδό-δημοκρατία», διότι ανέκαθεν πίστευα και πιστεύω ότι η λεγόμενη «αντιπροσωπευτική δημοκρατία» δεν είναι αληθινή δημοκρατία. Οι αντιπρόσωποι της ελάχιστα αντιπροσωπεύουν τους εκλογείς. Κατά κύριο λόγο, αντιπροσωπεύουν τον εαυτό τους, ιδιαίτερα επιχειρηματικά συμφέροντα, λόμπι διαμόρφωσης πολιτικής επιρροής, κ.λπ.

Όταν λέμε ότι κάποιος με αντιπροσωπεύει για τέσσερα χρόνια, χωρίς να έχω τη δυνατότητα ανάκλησής του, αυτό σημαίνει ότι απεκδύομαι της κυριαρχίας μου. (Ο Ζαν Ζακ Ρουσσώ το έχει πολύ καλά διατυπώσει: «Οι Άγγλοι νομίζουν ότι είναι ελεύθεροι, επειδή εκλεγούν τους αντιπροσώπους τους κάθε πέντε χρόνια, πλην όμως είναι ελεύθεροι μόνον μια ημέρα κάθε πέντε χρόνια· την ημέρα των εκλογών»). Το πρόβλημα δεν

είναι μήπως στις εκλογές γίνει νοθεία και αλλοιωθούν τα αποτελέσματα. Αλλού έγκειται το πρόβλημα. Οι εκλογές είναι υπονομευμένες, διότι οι επιλογές των ψηφοφόρων έχουν καθοριστεί εκ των προτέρων.

Θα σας θυμίσω μια φράση του Αριστοτέλη: «Ποιος είναι πολίτης; Πολίτης είναι ο ικανός να κυβερνήσει και να κυβερνηθεί». Στη Γαλλία, υπάρχουν τριάντα εκατομμύρια πολίτες. Γιατί δεν είναι ικανοί να κυβερνήσουν; Διότι όλη η πολιτική ζωή στοχεύει ακριβώς στο να μη μαθαίνουν οι πολίτες πως να αποφασίζουν και, τελικά, να εμπιστεύονται στους ειδικούς το έργο της διακυβέρνησης. Υπάρχει δηλαδή μια αντι-πολιτική εκπαίδευση. Ενώ οι άνθρωποι έπρεπε να αναλαμβάνουν όλων των ειδών τις πολιτικές ευθύνες και να παίρνουν ανάλογες πρωτοβουλίες, τελικά, εθίζονται στο να ακολουθούν και να ψηφίζουν τις πολιτικές επιλογές που άλλοι τους παρουσιάζουν έτοιμες.

Στις νεωτερικές κοινωνίες – ας πούμε από την εποχή της Αμερικανικής και της Γαλλικής Επανάστασης έως περίπου τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο – υπήρχαν φλέγουσες κοινωνικές και πολιτικές συγκρούσεις. Αυτούς τους δυο αιώνες τους σημάδεψαν σημαντικοί αγώνες. Τότε, οι άνθρωποι έκαναν διαδηλώσεις. Όμως δεν διαδήλωναν απλώς για μια σιδηροδρομική γραμμή (χωρίς αυτό να είναι κατακριτέο), αλλά για μεγάλα πολιτικά ιδεώδη. Τότε, οι άνθρωποι έκαναν απεργίες. Όμως δεν απεργούσαν απλώς για τα μικρά συντεχνιακά συμφέροντα τους, αλλά για μεγάλα ζητήματα που αφορούσαν όλους τους μισθωτούς.

Σήμερα, παρατηρείται σαφής υποχώρηση της πολιτικής δραστηριότητας. Όσο οι άνθρωποι εγκαταλείπουν την πολιτική δραστηριότητα και αποσύρονται στην ιδιωτική τους σφαίρα, τόσο οι γραφειοκράτες και οι μικροπολιτικοί ρουσφετολόγοι προελαύνουν. Και οι τελευταίοι έχουν για δικαιολογία ότι «ο κόσμος δεν κάνει τίποτα...γι' αυτόν τον λόγο αναλαμβάνουμε εμείς πρωτοβουλίες...». Με τη σειρά του ο κόσμος λέει ότι «δεν αξίζει τον κόπο να ανακατευόμαστε...φθάνουν τόσοι που ασχολούνται, στο κάτω-κάτω τι μπορούμε να κάνουμε εμείς;...». Και έτσι δημιουργείται ο φαύλος κύκλος.

Η υποχώρηση της πολιτικής δραστηριότητας συνδέεται και με την κατάρρευση των μεγάλων πολιτικών ιδεολογιών, είτε επαναστατικών είτε ρεφορμιστικών, οι οποίες ήθελαν πραγματικά να αλλάξουν την κοινωνία. Για χίλιους δυο λόγους, αυτές οι ιδεολογίες έχασαν το κύρος τους·

έπαψαν να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των καιρών, στις προσδοκίες των ανθρώπων, στην κατάσταση της κοινωνίας, στην ιστορική εμπειρία. Η κατάρρευση του κομμουνισμού και η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης είναι ένα κεφαλαιώδες γεγονός. Κατονομάστε όμως έστω και έναν πολιτικό – για να μην πω πολιτικάντη – της Αριστεράς, ο οποίος πραγματικά συλλογίστηκε τι συνέβη και γιατί. Ποιος πολιτικός της Αριστεράς αποκόμισε κάποια διδάγματα από τα γεγονότα αυτά; Κι όμως η πορεία του κομμουνισμού – η πορεία προς την θηριωδία, τον ολοκληρωτισμό, τα Γκουλάγκ έως την κατάρρευση – απαιτεί οπωσδήποτε πολύ βαθύ στοχασμό και συναγωγή συμπερασμάτων. Στοχασμό, για το ένα κίνημα – που θέλει να αλλάξει την κοινωνία – μπορεί ή δεν μπορεί, πρέπει ή δεν πρέπει, οφείλει ή δεν οφείλει να το κάνει. Στην προκείμενη περίπτωση οι κύριοι της Αριστεράς, παίρνουν ένα ολοστρόγγυλο μηδέν.

Πως δημιουργείται, λοιπόν, ο καλός πολίτης; Ποιες ιδιότητες πρέπει να διαθέτει; Πρέπει να έχει γενικές ή ειδικές γνώσεις; Και τελικά, ποιοι πολίτες πρέπει να αποφασίζουν για τα κοινά; Αυτό το δίλημμα έχει τεθεί από τον Πλάτωνα. Ο Πλάτωνας έλεγε ότι οι φιλόσοφοι – αυτοί που έχουν γενική θεώρηση των πραγμάτων και είναι πάνω από τους ειδικούς – πρέπει να βασιλεύουν, δηλαδή να κυβερνούν. Η εναλλακτική λύση στις θέσεις του Πλάτωνα είναι σαφώς η αθηναϊκή δημοκρατία.

Ας πάμε στην Αθήνα του 5ου και του 4ου π.χ. αιώνα. Για τους Αθηναίους εκείνους της εποχής κάθε πολίτης, ανεξαιρέτως κάθε πολίτης, είναι ικανός να κυβερνήσει (θυμίζω ξανά τη διατύπωση του Αριστοτέλη: «πολίτης είναι ο ικανός να κυβερνήσει και να κυβερνηθεί»). Και πως γίνεται αυτό; Με κλήρωση! Ρίχνουν κλήρο! Γιατί; Διότι πιστεύουν έμπρακτα ότι η πολιτική δεν είναι υπόθεση των ειδικών. Διότι πιστεύουν ότι δεν υπάρχει πολιτική επιστήμη. Υπάρχει μόνον γνώμη – «δόξα» στα αρχαία ελληνικά – σχετικά με τα πολιτικά ζητήματα. Και θέλω να υπογραμμίσω ότι η ιδέα πως η πολιτική δεν αποτελεί υπόθεση των ειδικών και πως όλες οι γνώμες έχουν ίση αξία, είναι η μονή λογική δικαιολόγηση της αρχής της πλειοψηφίας.

Στην αρχαία Αθήνα, λοιπόν, τις πολιτικές αποφάσεις τις παίρνει ο λαός και όχι οι ειδικοί. Υπάρχουν όμως και εξειδικευμένες δραστηριότητες. Οι Αθηναίοι σαφώς δεν ήταν τρελοί να νομίζουν ότι τα ξέρουν όλα... Τι έκαναν, τότε, οι πολίτες της αρχαίας Αθήνας σε σχέση με αυτό το θέμα;

Πως το αντιμετώπισαν; Έκαναν κάτι πάρα πολύ ενδιαφέρον. Δημιούργησαν τις εκλογές. Σωστά ή λάθος, πάντως τις δημιούργησαν. Και αυτό είναι γεγονός ιστορικά τεκμηριωμένο. Για τις εξειδικευμένες δραστηριότητες και μόνον γι' αυτές – για την κατασκευή ναυπηγείων, για την ανέγερση ναών, για τη διεξαγωγή του πόλεμου – χρειάζονται οι ειδικοί! Και αυτούς, τους ειδικούς, οι Αθηναίοι πολίτες τους εκλεγούν! Να ποιο είναι το νόημα των εκλογών. Διότι εκλογές σημαίνει εκλογή των καλύτερων. Αλλά πώς μπορεί να επιτευχθεί κάτι τέτοιο; Πώς επιτυγχάνεται η εκλογή των καλύτερων; Εδώ υπεισέρχεται ο όρος «εκπαίδευση του λαού». Ο λαός καλείται να επιλέξει, να εκλέξει. Οι Αθηναίοι, λοιπόν, εκλεγούν κάποιον για πρώτη φορά. Έστω ότι κάνουν λάθος. Έστω, ότι διαπιστώνουν, για παράδειγμα, πως ο Περικλής είναι ένας ανάξιος στρατηγός. Τι κάνουν σε μια τέτοια περίπτωση; Απλούστατα, δεν τον ξαναεκλέγουν ή τον ανακαλούν.

Όμως, προκείμενου να έχει ουσία η γνώμη – η «δόξα» – των πολιτών για τα κοινά, θα πρέπει να έχει καλλιεργηθεί. Αλλά με ποιον τρόπο καλλιεργούν τη «δόξα» τους τη σχετική με τη διακυβέρνηση οι Αθηναίοι πολίτες; Μα βεβαία κυβερνώντας! Ως εκ τούτου, η αθηναϊκή δημοκρατία – και αυτό είναι το σημαντικό – αποτελεί μια υπόθεση εκπαίδευσης και αγωγής των πολιτών. (Αυτή η καίριας σημασίας διάσταση, καθώς όλοι γνωρίζουμε, λείπει εντελώς σήμερα).

Πρόσφατα, ένα γαλλικό περιοδικό δημοσίευσε τα αποτελέσματα μιας έρευνας, σύμφωνα με την οποία το 60% των βουλευτών από την Γαλλία ομολογούν ότι δεν έχουν ιδέα από οικονομία! Πρόκειται για τους βουλευτές, που αποφασίζουν να αυξηθούν ή να μειωθούν οι φόροι, που αποφασίζουν συνεχώς, ενώ δεν έχουν ιδέα για αυτό για το οποίο αποφασίζουν... Τελικά, οι βουλευτές, όπως και οι υπουργοί, είναι υπόδουλοι των τεχνικών συμβούλων τους. Συμβουλεύονται τους ειδικούς, πλην όμως έχουν και οι ίδιοι προκαταλήψεις ή προτιμήσεις.

Εάν παρακολουθήσετε από κοντά τη λειτουργία μιας κυβέρνησης, ή ενός μεγάλου γραφειοκρατικού μηχανισμού, θα διαπιστώσετε ότι οι κυβερνώντες και οι υπεύθυνοι εμπιστεύονται τους ειδικούς. Ωστόσο, επιλεγούν πάντα εκείνους τους ειδικούς που συμμαρτούν τις δικές τους απόψεις. Πάντα βρίσκεται ένας οικονομολόγος που θα πει «ναι, κύριε υπουργέ, όπως το λέτε πρέπει να γίνει». Πάντα βρίσκεται ένας ειδικός για θέματα

στρατιωτικά που θα πει «ναι, χρειάζεται πυρηνικός εξοπλισμός» ή «όχι, δεν χρειάζεται πυρηνικός εξοπλισμός» και ούτω καθεξής... Πρόκειται για ένα εντελώς ανόητο παιχνίδι, πλην όμως έτσι κυβερνούμαστε σήμερα.

Επανέρχομαι στο δίλημμα: «ο πολίτης πρέπει να έχει γενικές ή ειδικές γνώσεις;». Η δική μου απάντηση: πρώτον, οι ειδικοί στην υπηρεσία των πολιτών και όχι στην υπηρεσία κάποιων πολιτικών· δεύτερον, οι πολίτες κυβερνώντας μαθαίνουν να κυβερνούν... Αλλά, για να είναι σε θέση οι άνθρωποι να ασχοληθούν με τα κοινά, θα πρέπει να έχουν λάβει την ανάλογη παιδεία. Όμως, η σύγχρονη παιδεία δεν έχει καμιά απολύτως σχέση με αυτό το αίτημα. Στο σχολείο, ουσιαστικά, παίρνουμε εξειδικευμένες γνώσεις τεχνοκρατικού χαρακτήρα.

Το σχολείο θα έπρεπε να είναι ιδιαιτέρως στραμμένο στα κοινά. Στο σχολείο θα πρέπει να αναλύεται σε βάθος κάθε τι που άφορα τους οικονομικούς, τους κοινωνικούς και τους πολιτικούς μηχανισμούς. Θα έπρεπε να υπάρχουν μαθήματα πραγματικής ανατομίας της σύγχρονης κοινωνίας. Αλλά τι λέω τώρα... Εδώ τα σχολεία είναι ανίκανα να διδάξουν ακόμη και Ιστορία. Τα παιδιά βαριούνται στο μάθημα της Ιστορίας, ένα μάθημα που θα έπρεπε να είναι συναρπαστικό. Πολλά πράγματα πρέπει να αλλάξουν, εάν θέλουμε να μιλήσουμε για αληθινή εκπαιδευτική δραστηριότητα στο πολιτικό πεδίο. Κάτι τέτοιο, προϋποθέτει αλλαγή των θεσμών. Προϋποθέτει νέους θεσμούς που να επιτρέπουν – και όχι να αποτρέπουν, όπως οι σήμερα ισχύοντες- την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στα κοινά.

Ας εξετάσουμε, τώρα, για λίγο, τη σχέση του ανθρώπου με τη γνώση και με την πίστη. Στον 20ο αιώνα γνωρίσαμε την άκρατη κυριαρχία της ιδεολογίας – της ιδεολογικής πίστης – με την αυστηρή έννοια και, θα έλεγα, με την κακή έννοια του όρου.

Ας πάρουμε ένα παράδειγμα από τη δεκαετία του '70. Ας πάρουμε τις μαοϊκές ομάδες. Το πρόβλημα με τους μαοϊκούς δεν έγκειται στην άγνοια τους για το τι συνέβαινε πραγματικά στην Κίνα. Οι μαοϊκοί, είτε είχαν μνηθεί στο δόγμα από τους καθοδηγητές τους, είτε το είχαν δεχτεί από μόνοι τους χωρίς την παρεμβολή τρίτων. Το πρόβλημα λοιπόν βρίσκεται στο ότι οι ίδιοι – με τον ένα ή τον άλλο τρόπο – αποδέχτηκαν μια τέτοιου είδους χειραγώγηση. Γιατί; Για ποιον λόγο; Διότι ήταν ανάγκη

να είναι χειραγωγημένοι. Διότι είχαν ανάγκη να πιστεύουν. Και αυτό ακριβώς το θέμα ήταν ανέκαθεν η μεγάλη πληγή του επαναστατικού κινήματος.

Η γνώση και η πίστη. Ο Αριστοτέλης, στον οποίο συχνά αναφέρομαι και για τον οποίο έχω απέραντο σεβασμό, έχει πει κάτι – δεν μπορώ να πω ότι είναι ανοησία, δεδομένου ότι πρόκειται για τον Αριστοτέλη, που δεν είναι ωστόσο σωστό: «ο άνθρωπος είναι ζώον, το οποίο επιθυμεί την γνώση». Δεν συμφωνώ. Από την πλευρά μου υποστηρίζω ότι ο άνθρωπος δεν είναι ζώον, το οποίο επιθυμεί την γνώση, αλλά ζώον το οποίο επιθυμεί την πίστη και, ακριβέστερα, τη βεβαιότητα μιας πίστης· εξ ου και η μεγάλη δύναμη των θρησκειών, εξ ου και η μεγάλη δύναμη των πολιτικών ιδεολογιών.

Στο ξεκίνημα του, το εργατικό κίνημα χαρακτηριζόταν από έντονα κριτική στάση. Θυμηθείτε τους δυο πρώτους στίχους από το δεύτερο κουπλέ της Διεθνούς, που είναι εξ άλλου ο ύμνος της Κομμούνας: «δεν υπάρχει υπέρτατος Σωτήρας ούτε θεός» (άρα, εξοβελίζεται η θρησκεία), «δεν υπάρχει Καίσαρ ούτε Αρχηγός» (άρα, έξω κι ο Λένιν!). Είδαμε όμως τι επακολούθησε... Είδαμε που οδήγησε η ανάγκη για πίστη...

Άραγε, μετά από όλα όσα έχουν συμβεί, γίναμε σήμερα τουλάχιστον λίγο πιο σοφοί; Νομίζω ότι η εξέλιξη στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης καθώς και η εξέλιξη γενικώς της κοινωνίας έχουν συμβάλλει, ώστε να αποκτήσουν οι άνθρωποι κάπως πιο κριτική διάθεση.

Βεβαία, η ανάγκη για πίστη παραμένει. Υπάρχει πάντα ένα ποσοστό που διακαώς αναζητεί την πίστη· μιαν πίστη. Έτσι, βλέπουμε σε άλλες χώρες – όχι τόσο στη Γαλλία – φαινόμενα και κινήματα, όπως η σαϊεντολογία, οι διάφορες σχέτες, ο φονταμενταλισμός. Χωρίς αμφιβολία, σήμερα η στάση των ανθρώπων είναι πιο κριτική και πιο σκεπτικιστική από ό,τι ήταν στο παρελθόν. Είναι όμως μια στάση που αναστέλλει τη δράση.

Στο σημείο αυτό θα θυμίσω ότι ο Περικλής στον Επιτάφιο λέει στους Αθηναίους πως μόνον αυτοί έχουν κατορθώσει, ώστε η σκέψη τους να μην αναστέλλει τη δράση τους! Καταπληκτικό! Και προσθέτει: «εις τους άλλους, αντιθέτως, η μεν αμάθεια γεννά θράσος, η δε σκέψις ενδοιασμόν» (Θουκυδίδου Ιστοριαί, μτφ. Ελ Βενιζελου, Βιβλίο Β', κεφ. 38-41).

Τις τελευταίες δεκαετίες διανύουμε μια περίοδο κατάργησης των φραγμών και των ορίων σε όλους τους τομείς της πολιτικής και κοινωνικής ζωής. Αυτό συνεπάγεται την επιθυμία του απεριόριστου. Πρόκειται για μια μορφή απελευθέρωσης, που υπό μίαν έννοια αποτελεί μια μεγάλη κατάκτηση. Πρέπει όμως επίσης να μάθουμε – και αυτό έχει πολύ μεγάλη σημασία – να αυτοπεριοριζόμαστε, τόσο ως άτομα όσο και ως σύνολο. Η καπιταλιστική κοινωνία σήμερα είναι μια κοινωνία που από κάθε άποψη οδεύει προς την καταστροφή της· μια κοινωνία ανίκανη να αυτοπεριοριστεί. Όμως μια πραγματικά ελεύθερη κοινωνία, μια κοινωνία αυτόνομη, πρέπει να αυτοπεριορίζεται.

Ο αυτοπεριορισμός ισοδυναμεί με απαγόρευση, θα υποστηρίξουν ορισμένοι. Όχι. Δεν εννοώ απαγόρευση με την έννοια της καταστολής. Εννοώ, να ξέρουμε ότι υπάρχουν πράγματα που δεν πρέπει να τα επιθυμούμε ή που δεν πρέπει να τα κάνουμε. Παράδειγμα, το περιβάλλον. Καταστρέφουμε τον πλανήτη, στον οποίο ζούμε.

Σκέφτομαι τα θαύματα: το Αιγαίο Πέλαγος, τις χιονισμένες οροσειρές, την «όψη» του Ειρηνικού ωκεανού από μια γωνιά της Αυστραλίας, το Μπαλί, τις Ινδίες, την επαρχία της Γαλλίας που την ερημώνουμε. Όσα θαύματα, τόσες καταστροφές. Καταστρέφουμε τον πλανήτη, ενώ θα έπρεπε να είμαστε οι κηπουροί του. Θα έπρεπε να τον θεραπεύουμε, δηλαδή να τον καλλιεργούμε και να τον φροντίζουμε έτσι όπως είναι. Μια τέτοια δραστηριότητα θα έπρεπε να αποτελεί βάση και προσανατολισμό της ζωής μας. Αλλά αυτή είναι προφανώς μια πολύ δύσκολη αποστολή.

Προφανώς όμως όλα τα παραπάνω δεν έχουν σχέση ούτε με το σημερινό σύστημα, ούτε με το σημερινό κυρίαρχο φαντασιακό. Το φαντασιακό της εποχής μας είναι το φαντασιακό της απεριόριστης επέκτασης και της συσσώρευσης άχρηστων πραγμάτων... Δηλαδή; Δηλαδή, μια τηλεόραση σε κάθε δωμάτιο, ένας ηλεκτρονικός υπολογιστής σε κάθε δωμάτιο και ούτω καθεξής. Σ' αυτό το φαντασιακό στηρίζεται το σύστημα. Και είναι αυτό ακριβώς που πρέπει να καταστραφεί.

Τι θα μπορούσε λοιπόν να προτείνει κάνεις για τη σημερινή κατάσταση, δεδομένου ότι είναι πολύ εύκολο να παρασυρθούμε, να αφεθούμε; (Ως γνωστόν, ο άνθρωπος είναι ζώον οκνηρόν). Θα καταφύγω πάλι στους αρχαίους. Υπάρχει μια υπεροχή φράση του Θουκυδίδη: «πρέπει να

διαλέξουμε ανάμεσα στην οκνηρία και την ελευθερία»! Αλλά και ο Περικλής, εάν δεν κάνω λάθος, έλεγε στους Αθηναίους: «εάν θέλετε να είστε ελεύθεροι, πρέπει να εργάζεστε»!

Η ελευθερία είναι δραστηριότητα. Μια δραστηριότητα, η οποία γνωρίζει τα όρια της, ξέρει να αυτοπεριορίζεται. Η ελευθερία γνωρίζει ότι μπορεί να τα κάνει όλα, αλλά επίσης γνωρίζει ότι δεν πρέπει να τα κάνει όλα. Αυτό είναι, για μένα, το μεγάλο πρόβλημα της δημοκρατίας και του ατομικισμού.”

Πηγή:

<http://www.exostispress.gr/Article/kornilios-Kastoriadis-isterografo-stin-asimantotita#ixzz4MrGtfp79>